

Per vii dies vias prebet fulgidas.
 Tuis sequaces approbatís, seculum
 Discamus omnes moribus contemnere,
 Iræ non domare, fluxa carnis spernere.
 Natura tenacis blandimenta corporis,
 Usu polorum perfruamur gaudiis.
 ipsum rogemus Verbum Patris unicum,
 Et obsecremus alium Sanctum Spiritum,

A Ut mundi procul auferat jactantiam,
 Virtutum nobis donet habundantiam,
 Propter quod eterne evadamus tartara.
 Gloria Domino per immensa secula
 Sit tibi, Nate, decus et imperium,
 Amor, potestas Sanctoque Spiritui,
 Sit Trinitati salus individua
 Per infinita secula.

IN SEQUENS SACRAMENTARIUM VETUS MONITUM

(D. Joan. Bened. MITTARELLI et D. Anselm. COSTADONI, *Annal. Camaldul.*, Venet. 1756, t. II, Append. p. 397.)

Publici juris facimus vetustum sacramentarium, quod olim ad usum fuit monachorum seu eremitarum ecclesiæ Sanctissimæ Trinitatis in monte Suavicinio, imo, si audimus constantem popularem traditionem, quæ fere semper pedisequa aliquo saltem modo est veritatis, usus eo fuit sanctus Dominicus Loricatus, cui dono datum est a sancto ejus magistro Petro Damiano. Ab immemoriali propterea sacram venerationem obtinuit apud populum Frontalis-Castri siti in diocesi San-Severinate, et haud longe a monasterio Suavinensi, in ejus castri parochiali ecclesia religiosissime etiamnum custoditur.

Character hujus ms. Sacramentarii Sæculum XI refert, quo vivere uterque tam Dominicus, quam Petrus Damianus; nihilque in contrarium offerri potest, quod ad posteriora tempora revocare cogat. Clarissimus vir Octavius Turcius canonicus Pyranus, qui Vitam sancti Dominici Loricati septem ab hinc fannis typis vulgavit, quique Sacramentarium hocce ad supersitionem usque observavit, doctasque suas adnotationes, quæ inferius habentur, nobis edendas tradidit anno 1752, quo amicissimum virum visitavimus codicisque antiquitatem una simul examinavimus, constantissime idem sentit. Ipsium dominus Gabriel Guastucci pereruditus Classensis monachus, qui nobiscum tunc aderat, et ante nos præsent doctissimus noster dominus Maurus Sartius qui pluries in conspectu positum diligenter perpendit.

Idem Turcius in suis præviis observationibus, quas statim habes, putat codicem hunc pertinuisse prius ad celebre monasterium Classense Sancti Apollinaris extra urbem Ravennam, vel ad aliquem locum Classensi subjectum, eo quod in litaniis in ordine ad dandam poenitentiam invocetur sanctus Apollinaris, ejus titulo et sacro corpore gaudet Classensis basilica; nominetur insuper in iis sanctus Severus, sanctus Vitalis, sanctus Guido, Ravennates omnes. Verum acquissimam illius animadversionem non improbant, superaddimus, ipsum exscribi potuisse ex simili codice, qui ad usum foret cœnobii et eremi Sanctæ Crucis Fontis-Avellanæ, cui præsidebat sanctus Petrus Damianus, cum in vetustis ritualibus et libris liturgicis hujus monasterii litaniæ legantur fere similes, et ibi quoque reperiantur nomina sanctorum Apollinaris, Severi, et Vitalis, Guidone tamen excepto; quinimo in aliquo ex ipsis codicibus officium cum hymnis propriis habeatur sancti Apollinaris. Petrus Damianus patria Ravennas, Classensis etiam monasterii ad tempus accola, inter ejus cœnobii monachos et Avellanenses maxima intere sit necessitudo et

B communicatio, sanctorum suorum faventium cultum introduxerat penes suos Avellanenses, et speciali etiam observatione prosequentes sanctum Apollinarem, qui jam dudum, eo nimirum tempore, quo Avellanensis monasterii crepundia emergebat, non longe a Catria, ubi fundata Avellanensis eremus, conspiciendum se præbuerat sancto Remualdo parenti nostro, ut in ejus Vita narrat idem Damianus. Guidoni Pomposiano abbati locum dederit in litaniis Sacramentarii nostri Damians, quia ipse ante Avellanensem præfecturam, per bennium, tempore regiminis ejusdem præsulis Pomposianos monachos instruxerat; hunc proinde unperrime inter cœlites relatum inseri curaverit liturgico missali.

Sacramentarius Codex Suavicinius observatur legumentis duplicis laminæ anaglypho opere cœlata ex argento aurato, intra quam locatur tabula eburnea, gyro parvo ebenco circumdata. Super vacaneum foret huic loco observare evangeliarum sacramentaria, missalia aliosque codices pro usu altaris consuevisse ornari nobilissimis et pretiosis cooperimentis. Id alii præstitere, et erudite præstat etiam canonicus noster Turcius. Egimus ea de re insuper in observationibus ad antiquam nostram tabulam eburneam, et in brevi recordationis huius abbatis Pisani, quod prostat in Appendice hujus voluminis, legitur: *Textum Evangeliorum unum relictis optime scriptum cum tabule de argento valde bene.* In ms. Rerum catalogo anni 1317 die 28 Aprilis confecto juxta constitutionem congregationis nostræ et præceptum Bonaventuræ præsulis generalis, dominus Bartholus abbas monasterii Sanctorum Justi et Clementis, prope Volaterras, inter cætera monasterii sui cimelia, adnotavit *unum tetractægelium cum tabulis argenteis ponderis librarum decem et nozem, et unciarum octo.* Ea pariter vigeat consuetudo recludendi inter laminas argenteas tabellas ebore sculptas. In musæolo hujus nostri monasterii tabulam eburneam sæculi XIII asservamus, in qua cœlata est imago sanctissimi Salvatoris, et ad oram duorum laterum prostant imagines sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, cujus ectypon transmissimus ad Cl. V. Antonium-Francisum Gorium inserendum pretioso suo thesauro veterum operum eburneorum.

Sed ipsas laminas et tabellas Sacramentarii nostri describamus. Plures parvi orbes in utraque lamina sunt descripti; et quidem in primo laminæ unius reperitur imago angeli, ut denotant alæ litteræque appositæ Μιχαήλ, Michael. In altero e regione primi visitur similis imago cum litteris Ο Αγγελος ΓΑβριελ, archangelus Gabriel. Uterque

angelus manus elevat versus aram, quæ locatur in orbe medio inter orbés laterales. Super ipsam aram collocatur codex gemmis dives, qui refert sacrum Evangeliorum librum, sub quo procidit stratum, et sub strato pulvinar deponitur, visum a parte antum lateris levi. Pone pulvinar extolluntur rondo cum pugna (x una, ex altera vero parte, antea: notissima passionis Dominicæ instrumenta. Post codicem subgritur crux duplex nuncupata Hierosolymitana, Patriarchalis, Apostolica, et communiter Græca. Morem hujus symboliæ aræ habemus penes Græcos sequioris ætatis, similemque aram conspeximus in musivo cathedralis Torcellanæ, et etiam in tabula lignea inaurata sæculi xiv, quæ asservatur in sacrario canonicorum basilicæ majoris Tarvisii. Aliqua tamen in his diversitas notatur ab antiquioribus symbolicis aris remotioris ætatis, ut videre licet apud Ciaconium et Ciampinium in musivis Sanctæ Mariæ majoris de Urbe, et Sanctæ Mariæ in Cosmedin Ravennæ, quæ spectant id v et vi sæculum. De cultu evangelicorum librorum super aras ad instar libri a Joanne apostolo visi egimus alio loco.

In quarto et quinto orbibus ad medietatem laminæ exstant imagines sancti Petri apostoli et sancti coepostoli Pauli cum litteris A. ΠΕΤΡΟΣ Α. ΠΑΥΛΟΣ. Demum ad oram laminæ inferioris tres aliæ cælantur orbés, ex uno latere sanctus Marcus A. ΜΑΡΚΟΣ, ex alio sanctus Lucas A. ΛΟΥΚΑΣ; in medio angelus, stans et nudum globum sinistra tenens, dextera autem premens aliquid, quod clare non apparet ob laminæ corrosionem, appositis litteris Ο ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ, archangelus Gabriel. Repetitionem protome et litterarum archangeli Gabrielis, et omissionem imaginis ac litterarum archangeli Raphaelis deputamus errori artificis, remque credimus carere mysterio.

In tabula eburnea a præfata lamina argentea comprehensa cælatur imago sancti Georgii Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, qui cruce dextera tenet, sinistram autem excolit pallio coopertam, ut consuevere artifices exprinere in aliis imaginibus antiquis et inferioris ævi, tum Græcis, tum Latinis, et manus pallio obvoluta indicabat vel preces ad Deum fusas, vel quid humili veneratione receptum.

Tegumentum alterum, quo Sacramentarius codex ex parte subjecta clauditur, similem eburneam ta-

bulam retinet in qua conspicitur sanctus Theodorus cum litteris Ο ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, cuius manus eriguntur, sed nullo mysterio, nisi artificis arbitrio. Qui artifex cum Græcus esset, duos sibi proposuit ex Græcis sanctos, qui majorem apud eam ecclesiam cultum obtinerent, ideoque frequentiores sunt eorum imagines in picturis et cælaturis græcicis.

In orbe superiori a dextra parte hujus secundæ laminæ visitur sanctus Mathæus cum litteris, Ο ΜΑΘΘΕΟΣ, a sinistra autem sanctus Joannes apostolus et evangelista, appellatus hic Theologus Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ. Illustrari hinc potest dissertatio Christophori Augusti Heumanni edita Isinaci anno 1715, De titulo Theologi Joanni prophætæ tributo.

Comprehenditur inter hos duos orbés in quadrangulo imago sancti Michaelis globum nudum læva, hastam dextera tenentis. Orbés medii sanctum Jacobum, Ο ΙΑΚΩΒΟΣ, et sanctum Andream, Α. ΑΝΔΡΕΑΣ, et duo postremi ad infimam oram; sanctum Bartholomæum, Ο ΒΑΡΘΟΛΩΜΑΙΟΣ, exhibent et sanctum Simonem, Ο ΣΙΜΩΝ, recipientes in medio alterum orbem cum imagine sancti Nicolai magni, Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ, qui æque apud Græcos summa veneratione colitur. Nil præterea in his imaginibus peculiari animadversione dignum, si excipiatur quod apostolis, evangelistis, confessoribus et martyribus præponitur consueta signa (A) Α. ΑΓΙΟΣ, nimirum SANCTUS, quæ tamen in his tegumentis denegatur archangelis.

Artificium operis totum Græcicum est, quod constat ex ipsis litteris Græcis; temporibus enim mediis et sequioribus musiva, picturæ, cælaturæ, cæteraque id genus Græcorum erant opera, cum artes in Italia miserandum in modum vel perissent, vel rudes admodum forent. Musiva ducalis basilicæ Marcianæ Venetiarum, alia cathedralis ecclesiæ Torcellanæ, et plurima Romana ære impressa græcitate olent, imo græcissima sunt. Refloruere postea artes in Italia sæculo xv. Quare ante hoc sæculum fabrefactæ fuere laminæ hactenus a nobis explicatæ; imo si examini subijciatur forma characterum græcorum in duabus eburneis tabellis, qui oblongi potius sunt quam rotundi, ad sæculum antecedens xiv, vel ad finem xiii possunt hæc tegumenta referri, cum characteres græci anteriorum sæculorum ad majorem rotunditatem et extensionem forent expressi. Sed jam ad alteram Cl. V. Turcii præfationem accedamus.

VETUS SACRAMENTARIUM

Nunc primum editum ex codice membranaceo sæculi xi et observationibus ac notis illustratum a Cl. V. Octavio Turcio, canonico perinsignis collegiatæ ecclesiæ Pyrensis.

OCTAVII TURCII OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Jam tum, humanissime lector, cum animum ad illustrandum contuli Acta beati Dominici Loricati, quæ, ut in votis erat, jam sunt absoluta ac typis etiam vulgata, munus illud spectavi quam maxime, ut ea omnia, quæ illorum decori, beati viri gloriæ, atque eruditionis amatoribus usui esse possent simul congererem. Ut primum igitur perlatum mihi est in Sanctæ Annæ castri Frontalis San-Severinatis diocesis parochiali ecclesia missalem librum servari, ipsumque sub episcopalibus signis clausum concurrentium populorum cultui quotannis exhiberi, qui ad usum fuerat olim sanctissimi viri Petri Damiani; ac ab eodem postmodum beato Dominico Loricato ad usum Suaviciensis monasterii seu qui dono datus, juxta veterem continuatamque

Dincolarum traditionem, episcoporum etiam San-Severinatum litteris firmatam, me operæ pretium facturum censei, si tam venerabile vetustatis monumentum e tenebris eruerem, illiusque exemplar ad sacræ liturgiæ incrementum vulgandum curarem. Consilia hæc mea probavit Dionysius Pieraugustinus, felix memoriae episcopus, præclarissimus, meque insuper ad opus exsequendum incitavit. Litteris exinde datis parochio Frontalis mandavit præsul apprimè humanissimus, ut fractis signis codicem mihi mitteret traderet exscribendum; prout incunctanter fecit, qui hic idem est quem tuis oculis subijcio, additis quibusdam meis animadversionibus, quas opportune inserendas judicavi.

Vix autem sacrum codicem e custodia protuli